

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

17. oktoober 2018^{*i}

Eelotsusetaotlus – Eelotsuse kiirmenetlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Määrus (EÜ) nr 2201/2003 – Artikli 8 lõige 1 – Kohtualluvus vanemliku vastutusega seotud asjades – Mõiste „lapse harilik viibimiskoht“ – Füüsilise kohalviibimise nõue – Ema ja lapse kinnipidamine kolmandas riigis ema tahte vastaselt – Ema ja lapse põhiõiguste rikkumine

Kohtuasjas C-393/18 PPU,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel High Court of Justice (England and Wales), Family Division'i (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales), perekonnaasjade osakond, Ühendkuningriik) 6. juuni 2018. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 14. juunil 2018, menetluses

UD

versus

XB,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: kohtu asepresident R. Silva de Lapuerta esimese koja presidendi ülesannetes, kohtunikud J.-C. Bonichot, E. Regan (ettekandja), C. G. Fernlund ja S. Rodin,

kohtujurist: H. Saugmandsgaard Øe,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades eelotsusetaotluse esitanud kohtu 6. juuni 2018. aasta taotlust, mis saabus Euroopa Kohtusse 14. juunil 2018, lahendada eelotsusetaotlus Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 alusel kiirmenetluses,

arvestades esimese koja 5. juuli 2018. aasta otsust see taotlus rahuldada,

arvestades kirjalikku menetlust ja 7. septembri 2018. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- UD, esindajad: C. Hames, QC, *barrister* B. Jubb, *solicitor* J. Patel ja *solicitor* M. Hussain,
- XB, esindajad: T. Gupta, QC, *barrister* J. Renton ja *solicitor* J. Stebbing,
- Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: S. Brandon, keda abistas *barrister* M. Gratton,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek ja A. Kasalická,
 - Euroopa Komisjon, esindaja: M. Wilderspin,
- olles 20. septembri 2018. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243), artikli 8 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses, mille pooled on UD, kes on Bangladeshis 2. veebruaril 2017 sündinud lapse (edaspidi „laps“) ema, ja XB, kes on selle lapse isa, ning mis puudutab UD nõudeid, et esiteks antaks korraldus lapse eelotsusetaotluse esitanud kohtu kaitse alla võtmiseks ning teiseks korraldus lasta emal koos lapsega Ühendkuningriiki naasta, et nad saaksid eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses osaleda.

Õiguslik raamistik

- 3 Määruse nr 2201/2003 põhjendustes 1 ja 12 on märgitud:
„(1) Euroopa [Liit] on seadnud eesmärgiks luua vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala, kus on tagatud isikute vaba liikumine. Sellise ala loomiseks peab [liit] muu hulgas tsiviilasjades tehtava õiguslase koostöö valdkonnas vastu võtma siseturu nõuetekohaseks toimimiseks vajalikud meetmed.
[...]
(12) Käesoleva määrusega kehtestatud kohtualluvuse alused vanemliku vastutuse küsimustes kujundatakse lapse huve silmas pidades, eeskätt läheduskriteeriumi põhjal. See tähendab, et jurisdiktsioon peaks esimeses järjekorras olema lapse alalise elukoha [mõiste „alaline elukoht“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „harilik viibimiskoht“] liikmesriigil, välja arvatud teatavatel lapse elukoha vahetamise juhtudel või vastavalt kokkuleppele vanemliku vastutuse kandjate vahel.“
- 4 Määruse artiklis 1 „Kohaldamisala“ on täpsustatud need tsiviilasjad, millele määrust kohaldatakse ja millele mitte.
- 5 Määruse artikkel 2 „Mõisted“ on sõnastatud järgmiselt:
„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:
[...]
4) mõiste „kohtuotsus“ tähendab lahutust, lahuselu või abielu kehtetuks tunnistamist, samuti vanemlikku vastutust käsitlevat kohtuotsust, mille teeb liikmesriigi kohus, olenemata sellest, kuidas kohtuotsust võidakse nimetada, sealhulgas dekreediks, korralduseks või otsuseks;

[...]

- 6 Sama määruse II peatüki „Kohtualluvus“ 2. jagu „Vanemlik vastutus“ sisaldab artiklit 8 „Üldine kohtualluvus“, mille lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigi kohtutel on vanemliku vastutuse asjus pädevus lapse suhtes, kelle [harilik viibimiskoht] on hagi esitamise ajal selles liikmesriigis.“

- 7 Määruse nr 2201/2003 artiklis 9 „Lapse varasema [hariliku viibimiskoha] jätkuv kohtualluvus“ on sätestatud:

„1. Kui laps kolib seaduslikult ühest liikmesriigist teise ja saab seal uue [hariliku viibimiskoha], säilitavad lapse varasema [hariliku viibimiskoha] riigi kohtud erandina artiklist 8 pädevuse kolme kuu jooksul pärast kolimist, et muuta kõnealuses liikmesriigis enne lapse kolimist tehtud kohtuotsust suhtlusõiguse kohta, kui selle isiku [hariliku viibimiskoht], kellele on vastavalt suhtlusõigust käsitlevale kohtuotsusele antud suhtlusõigus, on jätkuvalt lapse varasema [hariliku viibimiskoha] liikmesriigis.“

[...]

- 8 Määruse artiklis 10 „Kohtualluvus lapseröövi korral“ on sätestatud:

„Lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise korral säilitavad selle liikmesriigi kohtud, kus oli lapse [hariliku viibimiskoht] vahetult enne äraviimist või kinnipidamist, oma pädevuse, kuni laps on saanud [hariliku viibimiskoha] teises liikmesriigis [...].“

- 9 Määruse artiklis 12 on täpsustatud tingimusi, mille täidetuse korral on selle määruse alusel võimalik lepinguline kohtualluvus.

- 10 Sama määruse artikli 13 „Lapse kohalviibimisel põhinev kohtualluvus“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Kui [harilikku viibimiskohta] ei saa kindlaks teha ja kohtualluvust määrata artikli 12 alusel, on pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus laps viibib.“

- 11 Määruse nr 2201/2003 artikkel 14 „Kohtualluvus muudel juhtudel“ on sõnastatud järgmiselt:

„Kui liikmesriigi ükski kohus ei ole artiklite 8–13 kohaselt pädev, määratakse kohtualluvus igas liikmesriigis kindlaks selle riigi õigusaktide alusel.“

- 12 Määruse artikli 15 „Kohtuasja üleviimine kohtusse, kus on asja arutamiseks paremad võimalused“ lõikes 1 on sätestatud:

„Erandina võivad selle liikmesriigi kohtud, kelle kohtualluvuses on asja sisuline arutamine, kui nad leiavad, et teise liikmesriigi kohtus, millega lapsel on eriline side, oleks asja või selle konkreetse osa arutamiseks paremad võimalused ja kui see on lapse parimates huvides:

- a) peatada kõnealuse menetluse või selle osa ja kutsuda osapooli esitama taotlust kõnealuse teise liikmesriigi kohtule vastavalt lõikele 4; või
- b) taotleda, et teise liikmesriigi kohus saaks pädevuse vastavalt lõikele 5.“

- 13 Määruse artikli 21 „Kohtuotsuse tunnustamine“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsust tunnustatakse teistes liikmesriikides ühegi erimenetluse järgimist nõudmata.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 14 Põhikohtuasja hageja, kes on lapse ema (edaspidi „ema“), on Bangladeshis kodanik, kes sõlmis 2013. aastal Bangladeshis abielu põhikohtuasja kostjaga, kes on Briti kodanik ja lapse isa (edaspidi „isa“).
- 15 2016. aasta juunis või juulis sõitis ema Ühendkuningriiki, et seal isaga koos elada. Ema sai United Kingdom Home Office'ilt (Ühendkuningriigi siseministeerium) välismaalasest abikaasa viisa kehtivusega 1. juuli 2016 kuni 1. aprill 2019.
- 16 Isa ja ema sõitsid 2016. aasta detsembris Bangladeshis. Ema oli sellel ajal viimaseid kuid rase. Laps sündis 2. veebruaril 2017 Bangladeshis. Laps elab sellest ajast peale seal ega ole kunagi viibinud Ühendkuningriigis.
- 17 Isa naasis Ühendkuningriiki ilma emata 2018. aasta jaanuaris.
- 18 Ema esitas 20. märtsil 2018 eelotsusetaotluse esitanud kohtule hagi nõudega, et laps võetaks selle kohtu kaitse alla ning antaks korraldus lasta temal ja lapsel Ühendkuningriiki naasta, et nad saaksid nimetatud kohtu menetluses osaleda. Ema väidab, et põhikohtuasi kuulub selle kohtu alluvusse. Ema kinnitab sellega seoses eelkõige, et kuupäeval, mil ta pöördus eelotsusetaotluse esitanud kohtusse, oli lapse harilik viibimiskoht Ühendkuningriigis. Isa omakorda seab kahtluse alla, kas lapse suhtes otsuste tegemine kuulub selle kohtu alluvusse.
- 19 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et ta ei ole põhikohtuasjas veel asjaolusid tuvastanud, kuna ta leiab, et kõigepealt on vaja lahendada küsimus, kas lapse suhtes otsuste tegemine kuulub tema alluvusse. See kohus on arvamusel, et selles küsimuses tuleb tal esiteks hinnata, kas lapse harilik viibimiskoht määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõike 1 tähenduses on Ühendkuningriigis. Olenevalt asjaoludest analüüsib eelotsusetaotluse esitanud kohus siis alles teisenä seda, kas põhikohtuasja lahendamine kuulub tema alluvusse mõnel muul alusel.
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõikes 1 sisalduva mõiste „harilik viibimiskoht“ tõlgendamine põhikohtuasjas tekitab küsimusi, mida Euroopa Kohus ei ole veel analüüsinud, ja milleks konkreetselt on küsimus, kas füüsiline kohalviibimine on selle mõiste oluline komponent. Pealegi tõi väidetav isa poolt ema sundimine kaasa selle, et ema sünnitas kolmandas riigis. Isa selline käitumine kujutab endast tõenäoliselt ema või lapse õiguste rikkumist. Ema väljendatud seisukohaga seoses tekib seega täiendav küsimus, kuidas mõjutavad selle mõiste tõlgendamist asjaolud, milles asjaomane laps kolmandas riigis sündis, ja eriti see, et isa jättis ema õigusvastaselt, sunni teel sellesse riiki, samas kui vanemliku vastutuse kandjatel puudub ühine kavatsus selles riigis elada.
- 21 Neil asjaoludel otsustas High Court of Justice (England and Wales), Family Division (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales), perekonnaasjade osakond, Ühendkuningriik) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas lapse füüsiline kohalviibimine mingis riigis on määruse nr 2201/2003 artikli 8 tähenduses hariliku viibimiskoha oluline komponent?
2. Kui mõlemad vanemad on vanemliku vastutuse kandjad, siis kas asjaolu, et isa on ema meelitanud teise riiki ja hoiab teda seal õigusvastaselt sunni- või muu õigusvastase meetodiga kinni, mistõttu ema on olnud sunnitud oma lapse seal sünnitama, mõjutab vastust esimesele küsimusele, kui sellises olukorras võib tegemist olla ema ja/või lapse [õiguste] rikkumisega [Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni] artiklite 3 ja 5 või muus tähenduses?“

Kiirmenetlus

- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas taotluse lahendada käesolev eelotsusetaotlus Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 alusel eelotsuse kiirmenetluses.
- 23 See kohus tugines oma taotluse põhjendamiseks asjaolule, et põhikohtuasi puudutab väga väikest last, kes oli eelotsusetaotluse kuupäeval aasta ja kahe kuu vanune, ning et igasugused viivitused selles menetluses kahjustavad lapse parimaid huve.
- 24 Lisaks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et ema väidete kohaselt – mida isa ei tunnista – hoitakse teda isa sunnil õigusvastaselt kinni ühes Bangladeshis külas, kus ei ole gaasi, elektrit ega puhast vett, ja kus tal ei ole mitte mingisugust sissetulekut, ning sealne kogukond häbimärgistab teda sellepärast, et ta ei ole isaga koos. Kohus täheldab, et kui selgub, et asi allub talle, ning isa on ema ja lapse õigusi rikkunud, peab ta tegutsema võimalikult kiiresti, võttes vajalikke meetmeid, et tagada lapse huvide kaitse.
- 25 Siinkohal tuleb tõdeda, et esiteks käsitleb eelotsusetaotlus seda, kuidas tõlgendada määrust nr 2201/2003, mis võeti vastu konkreetselt EÜ artikli 61 punkti c alusel (nüüd ETL artikkel 67), mis kuulub EL toimimise lepingu kolmanda osa V jaotisse, mis reguleerib vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala, mistõttu eelotsusetaotlus kuulub kodukorra artiklis 107 määratletud eelotsuse kiirmenetluse kohaldamisalasse (9. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, punkt 34; 9. jaanuari 2015. aasta kohtuotsus RG, C-498/14 PPU, EU:C:2015:3, punkt 36, ja 19. novembri 2015. aasta kohtuotsus P, C-455/15 PPU, EU:C:2015:763, punkt 31).
- 26 Teiseks, mis puudutab kiireloomulisuse kriteeriumi, siis nähtub eelotsusetaotlusest, et kui tuvastatakse, et isa sundis ema, on lapse heaolu praegu väga tõsiselt ohus. Sellisel juhul jätkub praegune olukord kohtu poolt lapse suhtes otsuste tegemisega viivitamise tõttu ja see võib tõsiselt või isegi korvamatult kahjustada selle lapse arengut. Selline viivitamine võib võimaliku Ühendkuningriiki tagasipöördumise korral samuti seada ohtu lapse integreerumise uude perekondlikku ja sotsiaalsesse keskkonda.
- 27 Lisaks puudutab põhikohtuasi last, kelle arendamise ja kujunemise muudab eriti tundlikuks asjaolu, et ta on väga noor.
- 28 Eelnevat arvestades otsustas Euroopa Kohtu esimene koda 5. juulil 2018 ettekandja-kohtuniku ettepaneku põhjal ja pärast kohtujuristi ärakuulamist rahuldada eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotluse lahendada eelotsusetaotlus kiirmenetluses.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Euroopa Kohtu pädevus

- 29 Kuigi Ühendkuningriigi valitsus esitab formaalselt käesoleva eelotsusetaotluse vastuvõetamatuse väite, selgub tema seisukohtadest, et tegelikult seab ta kahtluse alla Euroopa Kohtu pädevuse esitatud küsimustele vastata, kuna käesolev kohtuasi puudutab liikmesriigi, antud juhul Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi, ja kolmanda riigi ehk Bangladeshis Rahvavabariigi võimalikku kohtualluvuse konflikti.
- 30 Nimetatud valitsus väidab konkreetselt, et arvestades EÜ artikli 61 punkti c ja artikli 67 lõiget 1, mille alusel määrus nr 2201/2003 vastu võeti, on see määrus kohaldatav üksnes piiriülestele olukordadele liidus. Liikmesriiki ja kolmandat riiki puudutavates piiriülestes olukordades, nagu on tegemist põhikohtuasjas, on kohaldatav riigisisene õigus.

- 31 Siinkohal tuleb määruse nr 2201/2003 asjakohaste sätete sõnastusega seoses esiteks märkida, et määruse artiklis 1, milles on määratletud selle kohaldamisala, on täpsustatud need tsiviilasjad, millele seda määrust kohaldatakse ja millele mitte, viitamata kuidagi määruse territoriaalse kohaldamisala piiramisele.
- 32 Mis puudutab määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõiget 1 ennast, siis nimetatud sättes on ette nähtud, et liikmesriigi kohtutele alluvad vanemliku vastutuse asjad, mis puudutavad last, kelle harilik viibimiskoht on kohtusse pöördumise ajal selles liikmesriigis. Seega ei anna selle sätte sõnastus kuidagi alust järeldada, et selles sätestatud kohtualluvuse üldeeskirja vanemliku vastutusega seotud asjades kohaldatakse tingimusel, et eksisteerib mitmeid liikmesriike hõlmav õigussuhe.
- 33 Sellest tuleneb, et nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 23 ja 25 täheldas, ei tulene erinevalt määruse nr 2201/2003 kohtualluvust puudutavatest teatud sätetest, nagu artiklid 9, 10 ja 15, mille sõnastuses on tingimata mainitud, et nende kohaldamine sõltub võimalikust kohtualluvuse konfliktist mitme liikmesriigi kohtute vahel, määruse artikli 8 lõike 1 sõnastusest, et see säte piirdub selliseid konflikte puudutavate kohtuvaidlustega.
- 34 Määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõige 1 erineb selles suhtes ka selles määruses ette nähtud tunnustamist ja täitmist puudutavatest normidest.
- 35 Konkreetselt on Euroopa Kohus juba otsustanud, et tal puudub ilmselgelt pädevus vastata eelotsuse küsimustele, mis puudutavad kolmandas riigis tehtud lahutusotsuse tunnustamist, ning ta märkis eelkõige, et vastavalt määruse nr 2201/2003 artikli 2 punktile 4 ja artikli 21 lõikele 1 on nimetatud määrus piiratud ainult liikmesriikides tehtud kohtuotsuste tunnustamisega (12. mai 2016. aasta kohtumäärus Sahyouni, C-281/15, EU:C:2016:343, punktid 21, 22 ja 33).
- 36 Nagu tuleneb konkreetselt käesoleva kohtuotsuse punktides 32 ja 33, ei ole nimetatud määruses aga ette nähtud sätet, mis sõnaselgelt piiraks selles määruses ette nähtud kohtualluvust käsitlevate kõikide normide territoriaalset kohaldamisala, erinevalt normidest, millega on määruses nr 2201/2003 reguleeritud kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine.
- 37 Teiseks, mis puudutab määruse nr 2201/2003 eesmärki, siis ilmneb selle põhjendusest 1, et selle määruse eesmärk on aidata kaasa liidu seatud eesmärgile luua vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala, kus on tagatud isikute vaba liikumine. Selleks peab liit tsiviilasjades tehtava õigusosalase koostöö valdkonnas muu hulgas vastu võtma siseturu nõuetekohaseks toimimiseks vajalikud meetmed.
- 38 Nimelt võtab liit EÜ artikli 61 punkti c, mis on üks määruse nr 2201/2003 õiguslikest alustest, ja EÜ artikli 65 alusel (nüüd vastavalt ELTL artikli 67 lõige 3 ja ELTL artikkel 81) vastu meetmed piiriülese toimega tsiviilasjades tehtava õigusosalase koostöö valdkonnas, kui see on vajalik siseturu nõuetekohaseks toimimiseks.
- 39 Vastupidi sellele, mida sisuliselt väidab Ühendkuningriigi valitsus, ei ole nende kaalutluste tulemuseks aga see, et määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõikes 1 ette nähtud kohtualluvuse normi tuleb pidada kohaldatavaks üksnes kohtuasjadele, mis puudutavad liikmesriikide kohtute suhteid.
- 40 Konkreetselt ei piirdu määruses nr 2201/2003 sisalduvate ühtsete kohtualluvuse eeskirjade kohaldatavus olukordadega, millel on tegelik ja küllaldane seos ühisturu toimimisega ja mille määratluse kohaselt on puutumus mitme liikmesriigiga. Nimelt teenib kohtualluvuse normide ühtlustamine, mis on määruses läbi viinud, kahtlemata eesmärki kõrvaldada ühisturu toimimise takistused, mis võivad tekkida riigisiseste õigusaktide erinevustest selles valdkonnas (vt analoogia alusel 27. septembri 1968. aasta konventsiooni kohta kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 1972, L 299, lk 32), mida on hiljem muudetud konventsioonidega uute liikmesriikide ühinemisel kõnealuse konventsiooniga, 1. märtsi 2005. aasta kohtuotsus Owusu, C-281/02, EU:C:2005:120, punkt 34).

- 41 Eeltoodut arvestades tuleb tõdeda, et määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõikes 1 ette nähtud üldise kohtualluvuse normi saab kohaldada kohtuasjades, mis puudutavad mitte üksnes mitme liikmesriigi kohtute suhteid, vaid ka ühe liikmesriigi ja kolmanda riigi kohtute vahelise suhteid.
- 42 Seega on Euroopa Kohus pädev vastama eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimustele.

Sisulised küsimused

- 43 Nende küsimustega, mida tuleb analüüsida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et laps peab liikmesriigis olema füüsiliselt kohal viibinud, et selle sätte tähenduses saaks tema harilikuks viibimiskohaks pidada seda liikmesriiki. Samuti küsib kohus, kas põhikohtuasjas vaatluse all olevad asjaolud, milleks esiteks on isa poolt ema sundimine, mille tulemusel sünnitas ema nende lapse kolmandas riigis ja elab lapsega seal alates viimase sünnist, ja teiseks ema või lapse põhiõiguste rikkumine, omavad siinkohal mõju, kui need leiavad tõendamist.
- 44 Isa ja Euroopa Komisjon väidavad, et lapse harilik viibimiskoht ei saa olla liikmesriigis, kus laps ei ole kunagi füüsiliselt kohal viibinud, samas kui ema, Ühendkuningriigi ja Tšehhi valitsus on arvamusel, et põhikohtuasja asjaoludel võib olla põhjendatud, et lapse harilikuks viibimiskohaks peetakse seda liikmesriiki.
- 45 Kõigepealt tuleb tõdeda, et määrus nr 2201/2003 ei sisalda mõiste „harilik viibimiskoht“ määratlust. Omadussõna „harilik“ kasutamisest saab vaid järeldada, et viibimine peab olema teataval määral stabiilne või korrapärane (22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 44).
- 46 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleneb nii liidu õiguse ühetaolise kohaldamise kui ka võrdsuse põhimõttega seonduvatest nõuetest, et sellise liidu õigusnormi mõisteid, mis ei viita sõnaselgelt liikmesriikide õigusele õigusnormi tähenduse ning ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb tavaliselt kogu liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt ning selline tõlgendus tuleb leida, arvestades sätte konteksti ja asjaomase õigusakti eesmärki (22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 47 Mõistet „harilik viibimiskoht“ on kasutatud määruse nr 2201/2003 artiklites, mis ei sisalda mingit sõnaselgelt viidet liikmesriikide õigusele. Seega tuleb seda mõistet määratleda, arvestades määruse sätete konteksti ja määruse eesmärki (vt selle kohta 22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 46).
- 48 Sellega seoses nähtub määruse nr 2201/2003 põhjendusest 12, et määrus töötati välja lapse parimaid huve silmas pidades ja seejuures eelistati läheduskriteeriumi. Nimelt leidis seadusandja, et lapse harilikule viibimiskohale geograafiliselt lähedane kohus saab kõige paremini hinnata lapse huvides võetavaid meetmeid. Selle põhjenduse sõnastuse kohaselt peaks seega asi esimeses järjekorras alluma lapse hariliku viibimiskoha liikmesriigi kohtutele, välja arvatud teatavatel lapse viibimiskoha vahetamise juhtudel või kui vanemliku vastutuse kandjad on sõlminud kokkuleppe (15. veebruari 2017. aasta kohtuotsus W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 49 Määruse nr 2201/2003 artiklis 8 on see eesmärk üle võetud nii, et üldine kohtualluvus antakse selle liikmesriigi kohtutele, kus on lapse harilik viibimiskoht (15. veebruari 2017. aasta kohtuotsus W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, punkt 52).
- 50 Nagu Euroopa Kohus on mitmel korral täpsustanud, tuleb lapse hariliku viibimiskoha kindlaksmääramiseks lisaks lapse füüsilisele kohalviibimisele liikmesriigis arvesse võtta ka muid tegureid, millest võib ilmneda, et lapse kohalviibimine liikmesriigis ei ole vaid ajutine või juhuslik

(2. aprilli 2009. aasta kohtuotsus A, C-523/07, EU:C:2009:225, punkt 38; 22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 49; 9. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, punkt 51; 15. veebruari 2017. aasta kohtuotsus W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, punkt 60; 8. juuni 2017. aasta kohtuotsus OL, C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, punkt 43, ja 28. juuni 2018. aasta kohtuotsus HR, C-512/17, EU:C:2018:513, punkt 41).

- 51 Liidu seadusandja poolt geograafilise läheduse oluliseks pidamine selleks, et teha kindlaks kohtualluvus vanemliku vastutusega seotud asjades, ilmneb samuti määruse nr 2201/2003 artikli 13 lõikest 1, mis annab asja liikmesriigi kohtu alluvusse üksnes lapse kohalviibimise alusel, täpsemalt juhul, kui lapse viibimiskohta ei saa üheski liikmesriigis kvalifitseerida „harilikuks“ määruse artikli 8 lõike 1 tähenduses ning kui seda kohtualluvust ei saa kindlaks määrata sama määruse artikli 12 alusel.
- 52 Seega otsustas Euroopa Kohus, et selleks et tunnistada lapse harilikuks viibimiskohaks konkreetne liikmesriik, peab laps olema selles liikmesriigis vähemalt füüsiliselt kohal viibinud (15. veebruari 2017. aasta kohtuotsus W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, punkt 61).
- 53 Käesoleva kohtuotsuse punktides 45–52 esitatud kaalutlustest tuleneb, et lapse füüsiline kohalviibimine liikmesriigis, kuhu laps on väidetavalt integreerunud, on kindlasti eeltingimus selleks, et hinnata selle kohalviibimise stabiilsust, ning määruse nr 2201/2003 tähenduses „harilikku viibimiskohta“ ei saa seega kindlaks määrata liikmesriiki, kus laps ei ole kunagi käinud.
- 54 Seda tõlgendust kinnitab määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõike 1 koht kohtualluvuse normide hulgas, mis on määruses ette nähtud vanemliku vastutusega seotud asjades.
- 55 Nimelt arvestades määruse nr 2201/2003 põhjendust 12 ja nagu selgub käesoleva kohtuotsuse punktist 49, on määruse artiklis 8 kehtestatud kohtualluvuse üldeskiri vanemliku vastutusega seotud asjades, mistõttu on nimetatud sättel keskne koht määrusega selles valdkonnas kehtestatud kohtualluvuse normide hulgas.
- 56 Nii on määruse nr 2201/2003 artiklis 8 ette nähtud erinormid juhuks, kui liikmesriigis viibiva lapse harilikku viibimiskohta ei saa kindlaks teha ja kohtualluvust määrata määruse artikli 12 alusel (artikkel 13), kui artiklite 8–13 kohaselt ei allu asi ühelegi liikmesriigi kohtule (artikkel 14), või erandina ja teatavatel tingimustel, kui kohus, kelle kohtualluvuses asi on, saadab kohtuasja teise liikmesriigi kohtule, kellel on tema arvates asja arutamiseks paremad võimalused (artikkel 15) (15. veebruari 2017. aasta kohtuotsus W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, punkt 56).
- 57 Sellest tuleneb, et asjaolu, et liikmesriigi kohtu menetluses olev kohtuasi ei kuulu määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõike 1 kohaldamisalasse, ei ole tingimata takistuseks sellele, et asi allub nimetatud kohtule mõnel teisel alusel. Isegi kui konkreetselt eeldada, et käesoleva kohtuotsuse punktides 52 ja 53 toodud tõlgendus, mille kohaselt lapse füüsiline kohalviibimine liikmesriigis on eeltingimus selleks, et selle liikmesriigi saaks määrata tema harilikuks viibimiskohaks, toob kaasa selle, et põhikohtuasjas käsitletavas olukorras ei ole selle määruse sätete alusel võimalik leida, et asi allub liikmesriigi kohtule, on igal liikmesriigil siiski õigus, nagu märgib komisjon, määruse artikli 14 kohaselt näha ette asja allumine oma kohtutele riigisiseste õigusnormide alusel, kaldudes kõrvale läheduskriteeriumist, millele selle määruse sätted tuginevad.
- 58 Käesoleva kohtuotsuse punktis 56 viidatud sätetest ning eriti määruse nr 2201/2003 artikli 13 lõikest 1 ja artikli 15 lõikest 1 tuleneb pealegi, et liidu seadusandja on konkreetselt ette näinud vastavalt sellised olukorrad, kui lapse harilikku viibimiskohta ei saa kindlaks teha ja kui kohtuasi viiakse üle kohtusse, kus on lapse asja arutamiseks paremad võimalused, kusjuures selleks kohtuks ei ole tingimata määruse artikli 8 lõikes 1 viidatud kohus ega määruse artiklites 9–14 viidatud kohus.

- 59 Järelikult ei saa määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõike 1 tähenduses lapse hariliku viibimiskoha puudumine, kuna see laps ei viibi füüsiliselt kohal mõnes liidu liikmesriigis, ega mõne liikmesriigi kohtute olemasolu, kus on selle lapse asja arutamiseks paremad võimalused, samas kui ta ei ole selles riigis kunagi elanud, võimaldada määrata lapse harilikuks viibimiskohaks riiki, kus ta ei ole kunagi kohal viibinud.
- 60 Seejärel tuleb märkida, et seda tõlgendust ei saa kahtluse alla seada põhikohtuasjas kõne all olev asjaolu, mille kohaselt isa sundis ema, mille tulemusel nende laps sündis ja elab sünnist saadik Bangladeshis, isegi kui see asjaolu leiab tõendamist.
- 61 Kui seda sundi ei oleks olnud, oleks põhikohtuasjas kõnealune laps ehk tõesti võinud sündida oma ema väidetava tahte kohaselt Ühendkuningriigis. Euroopa Kohus on aga otsustanud, et vanemliku vastutusega isiku tahe asuda koos lapsega elama teise liikmesriiki, mida väljendavad teatud ilmselged toimingud, nagu elukoha soetamine või üürimine vastuvõtvast liikmesriigis, võib kujutada endast märki sellest, et harilikku viibimiskohta on muudetud (22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 62 Kui laps ise ei viibi asjaomases liikmesriigis füüsiliselt kohal, ei saa mõiste lapse „harilik viibimiskoht“ tõlgendamisel siiski omistada otsustavat tähtsust objektiivsete geograafiliste kaalutluste arvel sellistele asjaoludele nagu selle vanema kavatsus, kes faktiliselt last hooldab, või ühe või teise vanema võimalik harilik viibimiskoht selles liikmesriigis, kuna sellega eiratakse liidu seadusandja tahet (vt analoogia alusel 28. juuni 2018. aasta kohtuotsus HR, C-512/17, EU:C:2018:513, punkt 60).
- 63 Nimelt on tõlgendus, mille kohaselt takistab käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis esitatud kaalutluste arvessevõtmist asjaolu, et laps ei viibi asjaomases liikmesriigis füüsiliselt kohal, rohkem kooskõlas läheduskriteeriumiga, mida liidu seadusandja määruse nr 2201/2003 raames primaarseks peab just selleks, et tagada lapse parimate huvide arvessevõtmine (vt analoogia alusel 8. juuni 2017. aasta kohtuotsus OL, C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, punkt 67).
- 64 Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 24 tagatud lapse parimate huvide kaitse ja harta artiklites 4, 6 ja 24 sätestatud lapse põhiõiguste kaitse ei kohusta andma käesoleva kohtuotsuse punktides 52 ja 53 toodud tõlgendusest erinevat tõlgendust.
- 65 Esiteks, nagu ilmneb käesoleva kohtuotsuse punktist 48, võeti määruse nr 2201/2003 koostamisel arvesse lapse parimaid huvisid, kusjuures neid huvisid viiakse ellu määruses kehtestatud läheduskriteeriumiga.
- 66 Teiseks on määrusega nr 2201/2003 juba kehtestatud viis, mis võimaldab liikmesriikidel kaitsta lapse huve isegi siis, kui kohtuvaidlus ei kuulu määruse artikli 8 lõike 1 kohaldamisalasse. Konkreetselt tuleb märkida, et kui määruse artiklite 8–13 kohaselt ei allu asi ühelegi liikmesriigi kohtule, on määruse artiklis 14 täpsustatud, et liikmesriigid võivad täiendavalt ette näha asja allumise oma kohtutele oma riigisiseste õigusaktide alusel, nagu on käesoleva kohtuotsuse punktis 57 täheldatud.
- 67 Antud juhul selgub Euroopa Kohtule esitatud toimikust, et selline täiendav kohtualluvuse alus on Ühendkuningriigi õiguskorras olemas ning selleks on allumine nimetatud liikmesriigi kohtutele *parens patriae* põhimõtte alusel, kusjuures seda kohtualluvuse normi kohaldatakse Briti kodanikele vastavalt liikmesriigi kohtute kaalutusõigusele.
- 68 Nendest kaalutlustest tuleneb, et lapse parimates huvides ei pea määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõiget 1 tõlgendama nii, nagu pakuvad välja ema ning Ühendkuningriigi ja Tšehhi valitsus, ning seda isegi põhikohtuasja olukorda kirjeldavatel asjaoludel, kuna selline tõlgendus läheks kaugemale määruses nr 2201/2003 ette nähtud mõistest „harilik viibimiskoht“ ja sellele sättele antud ülesandest nimetatud määruse sätete raamistikus, mis reguleerib kohtualluvust vanemliku vastutusega seotud asjades.

- 69 Sellest tuleneb, et sellises kohtuasjas nagu põhikohtuasi ei võimalda ühe vanema poolt teise suhtes õigusvastane käitumine, mille tulemusel nende laps sündis ja elab sünnist saadik kolmandas riigis, ega ema või lapse põhiõiguste rikkumine, isegi kui need asjaolud leiavad tõendamist, asuda seisukohale, et lapse harilik viibimiskoht määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõike 1 tähenduses on liikmesriigis, kus laps ei ole kunagi käinud.
- 70 Eeltoodut arvestades tuleb määruse nr 2201/2003 artikli 8 lõiget 1 tõlgendada nii, et laps peab liikmesriigis olema füüsiliselt kohal viibinud, et selle sätte tähenduses saaks tema harilikuks viibimiskohaks pidada seda liikmesriiki. Põhikohtuasjas vaatluse all olevad asjaolud, mille kohaselt esiteks isa avaldas emale sündi, mille tulemusel sünnitas ema nende lapse kolmandas riigis ja elab lapsega seal alates viimase sünnist, ja teiseks ema või lapse põhiõiguste rikkumine, isegi kui need leiavad tõendamist, ei oma siinkohal mõju.

Kohtukulud

- 71 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et laps peab liikmesriigis olema füüsiliselt kohal viibinud, et selle sätte tähenduses saaks tema harilikuks viibimiskohaks pidada seda liikmesriiki. Põhikohtuasjas vaatluse all olevad asjaolud, mille kohaselt esiteks isa avaldas emale sündi, mille tulemusel sünnitas ema nende lapse kolmandas riigis ja elab lapsega seal alates viimase sünnist, ja teiseks ema või lapse põhiõiguste rikkumine, isegi kui need leiavad tõendamist, ei oma siinkohal mõju.

Allkirjad

i — Anonüümseks muutmise taotlusest tulenevalt on punktis 25 esitatud nimi asendatud tähtedega.